

SEOSKA NASELJA U OBLASTI GRDELICKE KLISURE

— Jovan F. Trifunovski —

Uvod. — Za antropogeografska ispitivanja Grdelička klisura, koja leži u južnom delu SR Srbije¹, je dosta teška oblast. Nesumnjivo je i to jedan od razloga zašto ona do sada u ovom pogledu nije bila proučavana.

Oblast Grdeličke klisure sastoji se od tri celine: jedna su planinski grebeni Cemernika (1838 m) na istoku i Kukavice (1441 m) na zapadu; druga je prostrana grdelička površ uglavnom visoka od 950 do 1200 metara², sa koje se dižu pomenuti planinski grebeni; i treća je dolina južne Morave duboko usečena u visokoj površi. Najniži deo pomenute doline je na visini od 254 metra kod sela M. Kopašnice u severnom delu oblasti.

Navedene tri cjeline oblasti Grgeličke klisure su toliko različite u pogledu reljefa i drugih osobina da se na isti način ne mogu privredno iskorištavati ni naseljavati. Te odlike u naseljivanju istaći će se i u daljim izlaganjima.

Postanak i starost sela. — U pisanim izvorima iz srednjeg vjeka navodi se selo Koznica Kričanovska. Nju je priložio sevastokrat Dejan i 1355. godine potvrdio car Dušan Sv. Bogorodici u Aržiljevici. Kasnije (1381. g.) spomenutu Koznicu Jevdokija Dejanovička sa sinom Konstantinom priložila je Hilendaru. Istoričar M. Pirković pretpostavljao je da se navedeni srednjevjekovni pomeni odnose na selo Koznicu u Grgeličkoj klisuri.³ Ovo selo danas ima 52 kuće i leži u južnom nižem delu oblasti.

Po očuvanim stapunačkim rodovima i po ostacima od starina izgleda da je iz Srednjeg vijeka i današnje veliko selo Oraovica. Nalazi se u severnom također nižem delu oblasti, na zemljištu veoma podesnom za život i naseljavanje. Sada Oraovica ukupno ima 314 kuća.

Ostalih 57 sela u oblasti Grgeličke klisure nemaju direktne veze sa naseljima koja su nastajala u Srednjem vijeku i koja su produžila život i u prvoj polovini turske vladavine. Ta sela osnovana su kasnije. To jasno ukazuje fakat što današnje stanovništvo ove oblasti za najveći broj naselja zna kako su i kada postala. O tome je očuvano osobito živo predanje. Malo je u kom selu da se ne zna ko je njegov osnivač. Ima mnogo slučajeva da su potomci onih porodica koje su osnovala selo i danas u njemu.

Iz svega bi se moglo zaključiti: da u životu naselja grdeličke oblasti nije bilo kontinuiteta. Najglavniji prekid nastupio je krajem XVII veka jer su se tada i na zemljištu ove naše oblasti osećali direktni uticaji i posledice tadašnjeg austro-turskog rata. Posle rata nastupila su masovna iseljavanja Srba i izvršeno je ogromno upuštenje današnjih sela⁴.

Zbog toga ogromna većina današnjih sela u oblasti Grdeličke klisure osnovana je uglavnom krajem XVIII i na početku XIX veka. Osnivači naselja pretežno su bili doseljenici iz drugih oblasti. Skoro u svakom selu kazuje se da je u pomenutoj periodu, kada su dolazili preci današnjih stanovnika, oblast zaticana prazna i obrasla šumom — sve je bilo »pustoselo«.

Pred kraj XVIII veka postala su uglavnom 33 sela. To su: Rdovo, Zebince, Jastrebac, Letovište, Tegovište, Mrtvica, Repište, Koračevac, Graovo, Slatina, B. Kopašnica, Kržince, Troskač, Mačkatica, Manjak, Kopitarce, Suševje, Ljutež, Mrkovica⁵, Bajince, Mlačište, Crveni Breg, Ličin Dol, Palojce, Novo Selo, Ruplje, Gornja Lopušnja, Gradište, Dadince, V. Sejanica, Bojišina, Dedina Bara i Kozare.

Na početku XIX veka postala su uglavnom 19 sela. To su: D. Balinovce, Bistrica, Robindel, Nesvrta, Padež, M. Kopašnica, Manajle, Dupljane, Ružiče, Dikava, Dantino Selo, Čep, Garinje, Lebed, Bričevje, Predejane, Krpejci, Kovačeva Bara i Tupalovce.

Za neka od pomenutih sela u oblasti Grdeličke klisure postoje i pisani pomeni iz prve polovine XIX veka. Tako se selo Dedina Bara pominje 1807. godine. Tada se navodi neki stanovnik Sava iz tog naselja koji je bio borac na strani srpskih ustanika². Drugi pomeni sela nalaze se u jednom natpisu crkve Sv. Bogorodice u Mrtvici. Iz natpisa se vidi da je građenje pomenute crkve počelo 1831. godine, a dovršeno je 1843. godine. Tu se navodi još pojedini stanovnici iz Mrtvice i navode se neka okolna sela: Čep, Kržince, Palojce.

Postoji i grupa najmlađih sela. Tu spadaju naselja koja su postala na taj način što su se u drugoj polovini XIX i u prvoj polovini XX veka pojedine veće i izdvojenije mahale proglašavale za sela. U ovu grupu spadaju naselja: Urvič, Vilje Kolo, M. Sejanica³, Bistrica i Bočevica. Sada je na putu da se proglasi u selo mahala Vojnica u Oraovici.

Prema svemu izloženom izlazi, da sva današnja sela u oblasti Grdeličke klisure nisu iste starosti: samo 2 sela uglavnom su do danas zaostala od starih srednjevekovnih naselja; 33 sela uglavnom je osnovano pred kraj XVIII veka; 19 sela uglavnom je osnovano na početku XIX veka; 5 sela osnovana su u novije doba.

Geografski položaj. — Seoska naselja u oblasti Grdeličke klisure po svom položaju mogu se podeliti u dve grupe: na viša i niža naselja. Prva grupa je najveća — ima svega 47 sela ili 79,7% od ukupnog broja seoskih naselja. Sa ove grupe uglavnom leže na relativno prostranoj i visokoj grdeličkoj površi. Druga grupa naselja je manja — ima svega 12 sela ili 20,3% od ukupnog broja seoskih naselja. Sela druge grupe leže u dolini J. Morave i uopšte u nižim proširenim delovima oblasti.

Položaji mnogobrojnih sela na visokoj grdeličkoj površi nisu uvek bili stalni. Obično ljudi su obrađivali zemlju na određenim mestima samo dok se ona nije ispostila od stalne obrade. A potom su tražili druge, nove oranice, napuštajući

prvobitne položaje. Zbog toga po atarima mnogih današnjih sela često se vide naseljena mesta zvana »kućista« ili »selista«.

Od interesa je dalje utvrditi i objasniti sadašnju gornju granicu naseljenosti na pojedinim stranama oblasti. Na istočnoj strani ona je na visini od oko 1300, a na zapadnoj visini od oko 1000 metara. Na to je uticao reljef. Na zapadu iznad pomenute visine nastaje osek Kukakvice. Zbog toga tamo nije bilo moguće podići naselja na većoj visini. Da reljef i privredni izvori dopuštaju pojedina sela bi u Grdeličkoj klisuri svakako ležala i na većoj visini.

Najnižu i najmalobrojniju grupu sela čine ona koja leže u dolini J. Morave i uopšte u nižim proširenim delovima oblasti. Ta naselja zahvataju zemljište visoko od 254 do 600 metara. Što su proširenja i blaže padine od značaja za položaje sela dolazi otuda što je u njima zemljište plodnije i što one imaju blažu klimu. Zbog toga u pomenutim proširenjima Grdeličke klisure još u praistorijskoj prošlosti javila su se prva ljudska staništa, na primer, u selu M. Kopašnici⁴.

Zbog razvitka seobraćaja pojedina sela u oblasti Grdeličke klisure u novije vreme dobila su svoje drumske delove. To je slučaj ne samo sa nižim, već i sa višim selima. Manje drumske delove do sada su dobila sela Čep, Palojce, Bričevje, Dedina Bara i Bočevica. Ovi delovi, koji većinom leže desno od J. Morave, ne mogu mnogo napredovati niti se razviti u posebna naselja jer leže na uskom dolinskom dnu.

Tip sela. — Seoska naselja u oblasti Grdeličke klisure po tipu bez ma'o su ista: kakva su i u visokoj grdeličkoj površi takva su i u dolini J. Morave. Sva su razbijenog tipa, odnosno podeljena na izdvojene grupe kuća. Ovaj tip postao je pod uticajem reljefa i privrednih površina. Njihovo stanovništvo bavi se zemljoradnjom i stočarstvom i njihove privredne površine nalaze se oko kuća.

Grupe seoskih kuća ili mahale jedna od druge su udaljene i rastavljene dolinama i većim kosama. Grupe kuća jednog sela obično su na raznim visinama i na različitim mestima. Središte ovako razbijenih sela pretežno se smatra najstarija mahala. Ali pojedine najstarije mahale u pojedinim selima su se izgubile ili se postepeno gube: spalje su samo na neku kuću, dok su druga doma-

činstva prešla na nove položaje. U tom slučaju središtem sela postaju mlade grupe kuća oko puteva (u Ruplju, Mlačištu) ili pored željezničke pruge (u Čepu, Paļocu).

Imena mahala u najvećem broju slućajeva su rodovska i topografska. U srodničkim mahalama živi stanovništvo postalo razmnoćavanjem od zajedničkog pretka. Stoga je to stanovništvo u uskim i srodničkim vezama. Seoska naselja u oblasti Grdelićke klisure su relativno mala po broju domova. Sela sa manje od 50 domova zauzimaju 34% ukupnog broja naselja. Sela od 50 do 100 domova zauzimaju 43% od ukupnog broja naselja. Sela od 100 do 200 domova zauzimaju 21% od ukupnog broja naselja.

Stanovništvo. — U vremenu kada su vršena ova ispitivanja, 1958., 1959., 1960. i 1961. godine, u svima selima grdelićke oblasti živeli su samo Srbi. Prema tome ova oblast spada u najhomogenije srpske krajeve. Proučena su sva seoska naselja i ispitano je poreklo svih seoskih rodova. U svemu je ispitano 575 rodova sa 4.606 domova.

U selima grdelićke oblasti skoro je neznatan broj rodova koji se smatraju starincima. Na njih dolazi samo 3.5% od svih seoskih domaćinstava. Starinaca nema mnogo ni u susednim oblastima, Vranjskoj kotlini na jugu^o i u Leskovačkoj na severu. Oblast Grdelićke klisure preplavljena je doseljenicima.

Doseljenici se sastoje od elemenata poreklom sa raznih strana. Ipak šopski srpski elemenat čini većinu i glavnu komponentu. Ti rodovi potiču iz oblasti u Sopljuku, koje leže istočno i jugoistočno od Grdelićke klisure. To su: sliv Vlasine, Bosiljgradsko Krajište i gornji sliv Jerme koji je u našoj državi; zatim oblast Znepolje (okolina Trna) sada u Bugarskoj.

Među doseljenicima iz ostalih oblasti u Jugoslaviji posebno se ističu oni koji su došli iz okoline Prokuplja i Kuršumlije, zatim iz Kosovsko-metohijske oblasti i iz Crne Gore. Iz prve oblasti znatni su doseljenici sa kopaoničkih sela. Iz druge oblasti brojni su pravi kosovski doseljenici. Crnogorski doseljenici potiču iz mesta u pravoj Crnoj Gori, najviše od Bjelopavlića.

Uzroci doseljavanja su opšti i dosta poznati. Znatna broj doseljavanja izvršio se zbog traženja boljih privrednih potreba. Okolne visoke oblasti, kao što su sliv

Vlasine, sliv Jerme i Bosiljgradsko Krajište, krajem XVIII i u prvoj polovini XIX veka imale su naselja sa brojnim stanovništvom. Međutim, u toj periodi sela u oblasti Grdelićke klisure bila su mala, tada osnovana pa zato i nedovoljno naseljena. Stoga je grdelićka oblast privlačila stanovništvo iz pomenutih krajeva. Zatim ova oblast dobila je izvesan broj rodova koji su se bavili rudarstvom. Njihovi preci ovde su se naseljavali u prvoj polovini XIX veka. Oni su zahvatili sela oko pojedinih rudnika desno od J. Morave.

1) Oblast Grdelićke klisure predstavljena je na specijalnoj karti Jugoslavije, sekcija »Vranje«, raz. 1 : 100.000. — Ovaj prilog je deo iz većeg rada koji je u rukopisu.

2) Uporediti S. Milojević: Leskovačka kotlina sa okolinom, geomorfološka proučavanja. Glasnik Geografskog društva, sv. 10, Beograd 1924, str. 41, 42.

3) M. Purković: Popis sela u srednjevekovnoj državi. Godišnjak Skopskog filozofskog fakulteta, IV, Skoplje 1940, str. 103.

4) Uporediti M. Perović: Leskovac, trgovački i industrijski grad. Biblioteka Narodnog muzeja, br. 9, Leskovac 1954, str. 4.

5) Selo Mrkovića do 1934. godine bilo je poznato pod imenom Guzevje.

6) S. Dimitrijević: Strelja, Leskovački u prvom srpskom ustanku. Biblioteka Narodnog muzeja, br. 10, Leskovac 1954, str. 21, 22.

7) Naselje M. Sejanica na karti nije označeno.

8) M. Garašanin i V. Ivanović: Praistorija Leskovačkog kraja. Biblioteka Narodnog muzeja u Leskovcu, br. 12, Leskovac 1958, str. 29, 31.

9) J. Trifunoski: Vranska kotlina, knj. I, Skopje 1962, str. 58.

20. MEĐUNARODNI GEOGRAFSKI KONGRES

Slijedeći međunarodni geografski kongres održati će se u Velikoj Britaniji 1964. g. Kongres organizira Izvršni komitet pod rukovodstvom prof. L. D. Stampa.

Komitet je izdao i drugi cirkular kongresa koji sadrži konačne prijavnne formulare i sve detalje o aktivnostima kongresa. Primjerak tog cirkulara dostavljen je i Geografskom društvu Hrvatske. Ovim

tekstom želimo upoznati naše članstvo sa bitnim sadržajem tog cirkulara.

Drugi cirkular sadrži konačne podatke o organizaciji i izvođenju kongresa. Na 80 stranica engleskog i francuskog teksta date su sve potrebne informacije o načinu prijave i o mnogim alternativnim aktivnostima kongresa.

Kongres će trajati od 6. 7. do 11. 8. 1964. Prvi sastanak 21. 7. 1964. g. u Royal Albert Hallu predstavljati će početak londonskih sastanaka kongresa. Oni će, istovremeno s 11. Generalnom skupštinom Međunarodne geografske unije, trajati do 28. 7. 1964. Konkurentno s kongresom održati će se i Druga generalne skupština i Tehnički simpozij Međunarodnog kartografskog udruženja u Londonu od 27.—29. 7. i u Edinburgu od 31. 7. do 4. 8. 1964. g. Londonski sastanci MGU i MKU održati će se u Imperial College of Science and Technology te u Royal Geographical Society i bližim prostorijama u Kensingtonu, London, SW, 7.

Predavanje u Londonu vršiti će se u 9 sekcija odnosno u 17 komisija MGU. Sekcije su: 1. Stanovništvo i naselja, 2. Ekonomska geografija, 3. Klimatologija, 3b. Hidrologija, oceanografija i glaciologija, 4. Biogeografija, 5. Geomorfologija, 6. Historijska geografija, 7. Primijenjena geografija, 8. Regionalna geografija i 9. Kartografija. Svaka sekcija ima određen broj tema koje sadrži Drugi cirkular.

Prof. C. Troll, predsjednik MGU, će osim toga održati i uvodno predavanje (»Presidential Address«) a i izvjestan broj drugih istaknutih naučnih radnika govorit će o aspektima geografije i susjednih disciplina.

Za vrijeme kongresa u Londonu biti će organizirane slijedeće izložbe: 1. Međunarodna izložba tematskih mapa (dostavljenih od nacionalnih geografskih komiteta i komisija MGU), 2. Izložba britanskih mapa i pribora za izradu mapa, 3. Rast Londona (u Viktorija — i Albert muzejima), 4. Rad Royal Geographical Society u promicanju istraživanja, 5. Historija geografskih otkrića (u Britanskom muzeju), 6. Izložba geografskih knjiga publiciranih u Velikoj Britaniji, 7. Učenne geografije i 8. Nacionalni atlasi.

Posebno će biti organizirani posjeti *industrijskim poduzećima, kartografskim ustanovama i drugim institucijama* od geografskog interesa. Učesnici ovih izlaza i posjeta dobiti će posebnu brošuru—Vodič londonskih ekskurzija.

Prije i poslije londonskih sastanaka postoji program od 24 simpozija i 43 studijska terenska sastanka koji će se održati po svim dijelovima Velike Britanije. Simpoziji će obrađivati specijalno izabrane teme a uključivati će i terenske obilaske. Terenski studijski sastanci će demonstrirati izabrana područja i geografske pojave u Velikoj Britaniji. Pomoću specijalnih mapa Drugi cirkular informira o svim simpozijima i terenskim studijskim sastancima.

Puni članovi kongresa primiti će: 1. Izvadak predavanja, 2. Britanski otoci: geografski eseji, 3. Terenska nastava u Velikoj Britaniji, 4. Program londonskih sastanaka, 5. Popis članova i 6. Rasprave kongresnih sastanaka i simpozija.

Zadnji rok primanja teza za članke koji će se predavati na londonskim sastancima ili na simpozijima je 1. 11. 1963. Izuzetak čine teze za Tehnički simpozij o kartografiji u Edinburgu koje treba dostaviti do 1. 8. 1963. Puni tekst članaka treba dostaviti do 1. 3. 1964.

Za puno članstvo treba uplatiti 12 funti sterlinga. Formulari za prijavu članstva, za participiranje u simpozijima i terenskim studijskim sastancima kao i za smještaj, priloženi su Drugom cirkularu. Kopije tih formulara biti će dostavljene onima koji su ispunili formulare prethodne prijave, sadržane u Prvom cirkularu. Kopije se mogu i naručiti na adresu: 20th International Geographical Congress, c/o Royal Geographical Society, London, SW, 7 ali samo do 1. 2. 1964.

I. Crkvenčić

65-GODIŠNJICA ŽIVOTA DRA. VALTERA BOHINCA

Ove godine je navršio 65 godina života i 40 godina plodnog stručno-znanstvenog rada poznati slovenački geografski stručnjak dr. Valter Bohinec.

Rođen je 12. kolozova 1898. godine u Voloskom u Istri. Nakon završene klasične gimnazije u Ljubljani, studirao je geografiju na Filozofskom fakultetu u Beču, Zagrebu, Napulju, Ljubljani i Heidelbergu. Po svršetku studija i promoviranja disertacijom »Vertikalno pomicanje stanovništva u južnom pritočju Drave od Toblašskog polja do Dravograda u vremenu od 1880—1910«, radio je kao asistent od 1921. do 1926. godine u geografskom institutu Sveučilišta u Ljubljani, zatim služio do 1939. godine kao sred-

njoškolski profesor, da bi te godine prešao u Narodnu i univerzitetsku biblioteku u Ljubljani, gdje i danas radi kao naučni suradnik. Sada vodi grafički i kartografski odjel u spomenutoj biblioteci. U razdoblju od 1936. do 1942. godine dr. Bohinec je privatni docent za regionalnu geografiju. Od 1950. godine je znanstveni suradnik pri Institutu za istraživanje kraša u Postojni.

Svoju stručno-znanstvenu aktivnost dr. Bohinec je razvio u više pravaca. Bio je jedan od suosnivača Geografskog društva Slovenije (1922) i Geografskog vestnika (1925), kojem je do 1927. godine bio i glavni urednik. U ovom časopisu objelodanio je više zapaženih znanstvenih radova i članaka, od kojih spominjem »Ljubljanska mestna aglomeracija in njena antropogeografska meja«, jedan od prvih paleografskih radova kod nas. Objavio je i više radova s područja fizičke geografije, posebno geomorfologije, glaciologije i speleologije. Napisao je i preveo povelje broj i popularno-znanstvenih članaka i djela, objavio je više članaka, ocjena, osvrti, prikaza, biografija i nekrologa u Geografskom vestniku, Hrvatskom geografskom glasniku, Glasniku Srpskog geografskog društva, Etnologu, Slovenskom etnografu, Pomorstvu, Pomorskoj enciklopediji i u nizu drugih stručnih ili našoj struci bliskih časopisa kod nas i u inozemstvu.

Osobito je značajan rad dra Bohinca na pisanju geografskih udžbenika za gimnazije, od kojih je poslije ovog rata »Opći zemljopis za više razrede srednjih škola« preveđen i na hrvatsko-srpski jezik (Z. Petek). U suradnji i s nekim hrvatskim geografima (Juras, Senoa, Roglič) priredio je i veći broj geografskih karata i školskih atlasa.

Rad dra. Bohinca ovdje sumarno istaknut, predstavlja vrijedan doprinos unapređenju naše struke i širenju ideje kolegijalne suradnje među jugoslavenskim geografima. Možemo mu samo čestitati ovu značajnu godišnjicu i poželjeti još mnogo godina uspješnog rada na polju geografske znanosti.

B. Pleše

15-GODIŠNJICA OSNIVANJA GEOGRAFSKOG DRUŠTVA BIH

Prošle godine proslavilo je Geografsko društvo Bosne i Hercegovine 15-godišnji-

cu svoga postojanja. Osnovano 1947. godine, u republici koja je u toku narodno-oslobodilačkog rata pretrpjela najteže materijalne i ljudske gubitke, mlado geografsko društvo je već u ovom kratkom razdoblju razvilo razgranatu i raznovrsnu stručnu i znanstvenu djelatnost.

Znajući za velike potrebe u nastavnom osoblju na polju geografije, Geografsko društvo BiH je prvu deceniju svoga društvenog rada ispunilo naporima za unapređenje geografske nastave te odigralo značajnu ulogu u okupljanju, organiziranju, stručnom i pedagoškom usavršavanju svojih članova. Međutim, ono pri tom nije ispustilo iz vida ni svoj glavni zadatak: gajenje i razvijanje geografske znanosti.

Danas Geografsko društvo BiH može s ponosom gledati na svoju prošlost. Ono broji oko 400 članova, najvećim dijelom nastavnika osnovnih i srednjih škola, koji vrlo aktivno sudjeluju u društvenom radu putem svojih podružnica u Sarajevu, Mostaru, Banjoj Luci, Tuzli i dr. Društvo je dosada priredilo sedam geografskih seminara, velik broj predavanja s diskusijama i ekskurzijama. Geografsko društvo BiH bilo je organizator i vrlo uspješnog Trećeg kongresa geografa Jugoslavije. Sve je to doprinijelo stručnom usavršavanju geografa Bosne i Hercegovine i njihovom boljem upoznavanju geografskog profila ove republike.

Istodobno Geografsko društvo BiH pokrenulo je i znanstveno geografsko proučavanje problematike Bosne i Hercegovine, a kao plod toga rada pojavio se i stručno-znanstveni časopis »Geografski pregled«. Uz dosada pet izdanih brojeva »Geografskog pregleda«, u kojem se pojavila svojim radovima i najmlađa generacija bosansko-hercegovačkih geografa, pokrenuta su i »Posebna izdanja Geografskog društva BiH«, biblioteka »Geografija u školi«, te bilten kojim Društvo redovno održava živu vezu sa svojim članovima.

Ovako samo sumarno i u najkraćim crtama spomenuta plodna aktivnost Geografskog društva BiH daje nam nadu za njegov daljnji napredak. Geografsko društvo Hrvatske čestita Geografskom društvu Bosne i Hercegovine ovu značajnu godišnjicu i želi bratskom Društvu još veće i nove uspjehe u budućnosti.

B. Pleše

RAZMJENA EKSKURZIJA
STUDENATA GEOGRAFSKOG FAKULTETA
IZ MOSKVE I GEOGRAFSKOG
ZAVODA PMF-a U ZAGREBU

U prošloj školskoj godini izvršena je razmjena ekskurzija studenata geografskog fakulteta iz Moskve i studenata geografije Prirodoslovno matematičkog fakulteta iz Zagreba.

Inicijativu za razmjenu dali su studenti geografije iz Zagreba, a uz odobrenje Rektorata sveučilišta u Zagrebu.

Grupa od 28 studenata iz Moskve doputovala je u Jugoslaviju 24. V 1963. godine. Uz studente pretežno treće godine studija, grupu su sačinjavali četiri docenta Moskovskog univerziteta.

Studente iz Moskve kroz Jugoslaviju vodio je docent Rogić dr. Veljko. Ekскурzija po Jugoslaviji organizirana je tako da se kolege iz Sovjetskog saveza upoznaju sa glavnim regijama Jugoslavije (Alpska, Dinarska, Panonska i Makedonska). Posebna važnost pridavala se proučavanju našeg mediteranskog područja i to naročito krških predjela. Ekскурzija je izvršena autobusom na relaciji: Zagreb—Varaždin—Zagreb—Ljubljana—Rijeka—Plitvička jezera—Gospić—Split—Dubrovnik—Sarajevo—Tjentište—Cetinje—Priština—Skoplje—Niš—Kragujevac—Beograd—Zagreb.

Studenti geografskog zavoda PMF iz Zagreba za uzvratni posjet iskoristili su ljetne praznike i to u razdoblju od 6. VII—26. VII 1963. godine. Ekскурzija je brojila 30 učenika a njome je rukovodio Doc. Rogić dr. Veljko. Studenti su bili pretežno završenih godina i jedan dio apsolutno završenih godina i jedan dio apsolutno završenih godina.

Na put se krenulo 6. VII vlakom preko Subotice—Budimpešte do pograničnog grada u SSSR—Čopa. Putovanje po Sovjetskom Savezu odvijalo se autobusom, na trasi: Čop—Užgorod—Lvov—Kijev—Črnigov—Minsk—Vilnius—Vitebsk—Pskov—Lenjigrad—Novgorod—Moskva.

Uz stručno objašnjenje terena na našoj trasi, kojom smo prolazili naročito su nam dobro objašnjeni gradovi kroz koje

smo prolazili. Gotovo u svakom gradu dočekani smo veoma lijepo i predstavnicima gradova objasnili su nam topografski razvoj svakog grada. U svakom gradu u planu je bio i posjet znamenitim kulturnim ustanovama. Cijelim putem po Sovjetskom Savezu našu grupu je pratio naučni suradnik geografskog fakulteta u Moskvi Ivanov Sergej Pavlovič sa jednim asistentom i jednom studenticom. Našu ekскурziju po Sovjetskom Savezu završili smo boravkom 6 dana u glavnom gradu Sovjetskog Saveza—Moskvi. U Moskvi su nas dočekali svi nastavnici koji su učestvovali na ekскурziji po Jugoslaviji i profesor geografskog fakulteta Julian Sauškin.

Pod rukovodstvom profesora Sauškina koji je davao stručna objašnjenja upoznali smo se s topografskim razvojem Moskve. U Moskvi smo posjetili mauzolej Lenjina, galeriju slika Tretjakova, stalnu izložbu tehničkih dostignuća Sovjetskog Saveza i još neke kulturno historijske ustanove. Bili smo primljeni kod dekana geografskog fakulteta i kod zamjenika rektora Moskovskog univerziteta. Oni su nas upoznali sa životom i radom studenata na fakultetu u Moskvi.

Za vrijeme našeg boravka u Sovjetskom Savezu imali smo prilike da se upoznamo sa izvanrednim dostignućima Sovjetskog Saveza u izgradnji suvremene i napredne ekonomike.

Put od rubnih panonskih predjela Jugoslavije preko centralnog panonskog bazena zatim kroz Karpatsku oblast, Podoljski ravnjak, Lesostepnu zonu do Baltika, velike ruske ploče i moskovske zavale bio je za nas mlade geografe od neprocjenjive važnosti.

Naša ekскурzija po Sovjetskom Savezu završila je 26. VII kada smo krenuli iz Moskve vlakom za Jugoslaviju.

Na ispračaju u Moskvi izražena je želja za održavanje daljnjih kontakata između studenata iz Moskve i Zagreba jer su se oni u ovim razmjenama studentskih ekскурzija pokazali veoma korisni za našu struku.

Oreški Vinko